

ઈરાનના ઇસ્લામિક રેવોલ્યુશનરી ગાર્ડ કોર્પ્સે વધુ ક્ષમતાવાળા ડ્રોન બનાવી દીધા

ઈરાનનું ઇસ્લામિક રેવોલ્યુશનરી ગાર્ડ કોર્પ્સ (IRGC) મધ્યપૂર્વની સૌથી શક્તિશાળી સૈન્ય સંસ્થાઓમાંનું એક છે. પાસ કરીને મિસાઇલ અને ડ્રોન ક્ષેત્રે ઈરાને છેલ્લા ઘણા વર્ષોમાં પોતાની સ્વદેશી ક્ષમતા વિકસાવી છે. જુલાઈ અને ઓગસ્ટ 2026 દરમિયાન ઈરાન-અમેરિકા-ઇરારાયેલ વચ્ચેના સૈન્ય તણાવની પૃષ્ઠભૂમિમાં IRGC દ્વારા મિસાઇલ અને ડ્રોન ક્ષમતાઓને ફરી જાહેરમાં દર્શાવવામાં આવી.

આ સમયગાળાની જાહેરાતોનું મહત્વ એટલા માટે છે કે જૂનના યુદ્ધ પછી ઈરાન પોતાની સૈન્ય ક્ષમતા ફરી ઊભી કરી રહ્યું હોવાનો સંદેશ આપવા માગતું હતું. જુલાઈ 2026માં IRGCની કામગીરીમાં મિસાઇલ અને ડ્રોનનો ઉપયોગ પાસ નોંધપાત્ર રહ્યો. 13 જુલાઈના રોજ IRGCએ અમેરિકા સાથે ખેડાયેલા લશ્કરી મથકો સામે મિસાઇલ અને ડ્રોન હુમલાની કાર્યવાહી અંગે જાહેરાત કરી હતી. ઈરાનના દાવા મુજબ આ

છેલ્લી ઘડીએ ફાંસીથી મુક્તિ મળી અને મહાન નવલકથા લખાવી શરૂ થઈ

રશિયાના મહાન નવલકથાકાર, દાર્શનિક, નિબંધકાર દોસ્તોવસ્કી (જન્મ ૧૧ નવેમ્બર ૧૮૨૧ - મૃત્યુ ૮ ફેબ્રુઆરી ૧૮૮૧)નું જીવન સ્વયં નવલકથા જેવું હતું. ‘કાઘમ એન્ડ પનિશમેન્ટ’, ‘દ ઇડિયટ’, ‘ડેમન્સ’, ‘દ બ્રધર્સ કારામાઝોવ’ સહિત ૧૧ નવલકથા, ઉપરાંત લઘુ નવલ લખનારા દોસ્તોવસ્કીએ ‘નોટ્સ ફ્રોમ અંડરગ્રાઉન્ડ’ નામની લઘુ નવલકથાથી અસ્તિત્વવાદી સાહિત્યની માંડણી કરી હતી. તેઓ ૧૫ વર્ષના હતા ને મા મૃત્યુ પામ્યાં, એન્થ્રિનિયર થયેલા દોસ્તોવસ્કીએ વધારાની આવક માટે અનુવાદનું કામ કરેલું. પત્રકાર તરીકેય કામ કર્યું અને સંપાદક પણ થયેલા. પશ્ચિમ યુરોપ ફરવા ગયા પછી જુગારની એવી લતે ચડી ગયા કે ભીખ માંગવી પડી. લેખન પણ વ્યવસાય માટે જ હતું પણ તે એવું તો પ્રભાવક બન્યું કે વિશ્વની ૧૭૦ ભાષામાં તેના અનુવાદ થયા. રોષન, હેમિંગ્વે, નિત્ચે, સાર્ત્ર જેવા અનેક તેમની અસર ઝીલી. તેમણે બે વાર લગ્ન કરેલાં. પ્રથમ પત્ની માસિયા ૧૮૬૪ માં મૃત્યુ પામી અને ૧૮૬૭ માં આના સ્થિત્તિકનાને પસંદ્યા જે તેમની સ્ટેનોગ્રાફર હતી. ખે કે બીજા લગ્ન પહેલાં અનેક સ્ત્રીઓ સાથે તેમના પ્રેમસંબંધ રહેલા જેમાં અવદોલ્લા પાનાયેલા સાથેનો સંબંધ તો ખૂબ જાણીતો રહેલો પણ એના સાથેની લવસ્ટોરી અન્ટીમેટ હતી. બાકી અલેક્સાન્દ્ર ઇવાનોવના સ્ટ્રયુઅર્ટ, અપોલોનાર્થ પ્રોકોફ્યેવ, સુરલોવા જેવી સ્ત્રીઓ પણ તેમના જીવનનો ભાગ બની છે. નવલકથાઓ લખી તેમાં પેસાની જરૂરિયાત પહેલું કારણ હતી. ‘દ

જિંદગીનામા

ગેમ્બલર’ તેમણે બે જ મહિનામાં લખેલી. પ્રકાશક પાસે ત્રણ હજાર રૂબલ્સ લીધા હતા એટલે લખી જ આપવી પડે તેમ હતી. ‘દ ગેમ્બલર’ લખાયાના આઠમા દિવસે આના જે તેમની સ્ટેનોગ્રાફર હતી તેને કહ્યું કે ચાલ, લગ્ન કરી લઈએ. લગ્ન થઈ પણ ગયા. પરંતુ પછી દોસ્તોવસ્કી બહુ જુગાર રમવા માંડ્યા પણ આનાનું કહેવું હતું કે દોસ્તોવસ્કી માટે રોષની હતાશામાંથી નીકળવા માટે આ જુગાર માનસિક રાહત આપનાર અને શરીરનો થાક ઉતારનાર હતો. ખેર, એક ખોટાકાઠ ઘટના પણ તેમની સાથે બનેલી. તેમને ફાંસી માટે ફાયરિંગ સ્કવોડ સામે ઊભા રખાયેલા. થોડી જ મિનિટોમાં ફાંસીએ ચડી જવાના હતા ત્યાં ઝાઝે તેમને છેલ્લી ઘડીએ માફી આપી. રાફેદ શર્ટ પહેરાવી, આંખે પટ્ટી બાંધી દેવાયેલી. બસ, તેમની પર ગોળી છૂટવાની હતી અને એક ઘોડેસવાર રાફેદ ઝંડો લઈને આવ્યો અને તેમાં માફી આપ્યાનો સંદેશ દા. આ ઘટનાક્રમ પછી જ તેમણે ‘કાઘમ એન્ડ પનિશમેન્ટ ’ ‘દ ઇડિયટ’ અને ‘દ બ્રધર્સ કારામાઝોવ’ લખેલી. મહાનતા આપણે જાણીએ છીએ પણ તે કેવી રીતે ઘડાતી હોય છે તે બહુ ઓછા જાણે છે.

વચન

દેકેક ચીજ જે હામર છે તે સારી છે. મૃત્યુ પણ અને જીવન પણ, પાપ પણ અને પુણ્ય પણ, બુદ્ધિ પણ અને મૂર્ખતા પણ.

દરમાન હેસ

(નોબેલ વિજેતા જર્મન નવલકથાકાર)

કક્કન પણ શું અજીબ ચીજ છે-જેણે બનાવ્યું તેણે વેણી કાઢ્યું, જેણે ખરીદ્યું તેણે વખાનું નહીં અને જેણે વાપર્યું તેને તેની કોઈ ખબર જ નહીં પડી.

મુનશી પ્રેમચંદ

(હિન્દીના સુપ્રસિદ્ધ સાહિત્યકાર)

સ્ત્રી તો છે જ ચાહવા માટે, તેને ચાહો. તે સમજવા માટે નથી, ચાહતું જ પૂરતું છે.

ઓસ્કાર વાઈલ્ડ

આઈરીશ લેખક, કવિ, નાટ્યકાર

તો તમે ક્યાંયે આનંદિત નહીં રહી શકશો જો તમે આનંદ શું છે એવું શોધ્યા કરશો. તમે ક્યાંયે જીવી નહીં શકશો જો જીવનનો અર્થ શોધ્યા કરશો. આભરેક કાન્યુ

૧૯૫૭ માં નોબેલ, ફ્રેન્ચ સાહિત્યકાર

વૃદ્ધ થઈ જવાનો ડર એવા અહેસાસમાંથી જન્મે છે કે માણસ હવે એ જીવન જીવી નથી રહ્યો જે તે જીવવા માંગે છે.

સુગ્રાન સોન્ટાગ

અમેરિકન લેખક અને દાર્શનિક

એવું તો કઈ રીતે બની શકે કે કોઈ પોતાનો રસ્તો પસંદ કરે અને ત્યાં તે એકલો ન હોય! રાજમાર્ગ પર કાળજીના રસ્તો નથી પસંદ કરતા, રસ્તો તેમને પસંદ કરે છે.

સચ્ચિદાનંદ વાસ્ત્યાયન ‘અગ્નેય’

૧૯૭૮ માં જ્ઞાનપીઠ પ્રાપ્ત હિન્દી લેખક

હું પૂછું, તમે કહો

(૧) ઉમાશંકર જોશીએ ગાંધી-ઈરવિન સંધિ-સમયે, ૧૯૩૧ માં જે ‘વિશ્વશાંતિ’ નામનું ખંડકાવ્ય લખેલું, તે કેટલી પંક્તિનું છે?

(ક) ૨૧૪

(ખ) ૪૮૧

(ગ) ૩૧૧૯

(ઘ) ૮૧૪

(૨) ભોળાભાઈ પટેલે બંગાળના પ્રસિદ્ધ કવિનાં કાવ્યોનો ‘નગ્ન નિર્જન હાથ’ નામે અનુવાદ કર્યો છે. તેના કવિ કહો.

(ક) સુનીલ ગંગોપાદ્યાય (ખ) બુદ્ધદેવ બસુ

(ગ) શમ્સુર રહેમાન (ઘ) જીવનાનંદ દાસ

(૩) પંજાબનાં કવયિત્રી, નવલકથાકાર અમૃતા પ્રીતમનાં લગ્ન કોની સાથે થયેલા?

(ક) સાહિર લુધ્યાન્વી (ખ) ઈમરોઝ

(ગ) સખતદ ગઢીર (ઘ) પ્રીતમસિંહ

(૪) ‘હોઠ હસે તો ફાગુન, ગોરી! આંખ ઝટે તો કાવળ/મોસમ મારી તું જ, કાળની મિથ્યા આવનજાવન’ પંક્તિઓ કયા કવિની કવિતાની છે.

(ક) પ્રિયકાન્ત મણિયાર (ખ) મકરંદ દવે

(ગ) રાજેન્દ્ર શાહ (ઘ) હરીન્દ્ર દવે

(૫) જે નાટકમાં દીના પાઠકે મેનાની ભૂમિકા ભજવેલી, જે નાટકનું નિર્માણ ગુજરાત વિદ્યાસભાએ કરેલું, જેનું દિગ્દર્શન જયશંકર ‘સુંદરી’ એ દીના પાઠક સાથે કરેલું તે ‘મેના ગુજરી’ નાટકના લેખક કોણ હતા?

(ક) રસિકલાલ પરીખ (ખ) દીના પાઠક

(ગ) જયંત પારેખ (ઘ) હસમુખ ધારાડી

ક-ખ ‘B-૪ ‘B-૬ ‘B-૮ ‘A-૭

(A)A&B

હુમલાઓમાં અમેરિકાના બોર્ડન, બહેરીન અને કુવૈત સ્થિત મથકોને નિશાન બનાવવામાં આવ્યા હતા. ઈરાનના સત્તાવાર દાવાઓમાં કેટલાક હવાઈ સંરક્ષણ અને રડાર સાધનોને નુકસાન પહોંચાડ્યાની વાત પણ કરવામાં આવી હતી. બેકે આવા યુદ્ધકાળના દાવાઓને સ્વતંત્ર રીતે ચકાસવા મુશ્કેલ હોય છે. જુલાઈમાં બીજુ મહત્વપૂર્ણ બાબત મિસાઇલ અને ડ્રોન સંબંધિત સાધનોની પુનઃવ્યવસ્થા હતી. 23 જુલાઈના રોઇટર્સના અહેવાલ મુજબ ઈરાનમાંથી IRGCના અધિકારીઓ, સૈન્ય સલાહકારો અને મિસાઇલ-ડ્રોન સંબંધિત સાધનો યમન પહોંચાડવામાં આવ્યા હોવાના દાવા થયા હતા. અહેવાલમાં ટૂંકી અને મધ્યમ અંતરની મિસાઇલ તથા ડ્રોનના ઘટકોનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો. ઈરાને આ અહેવાલમાં કરાયેલા સૈન્ય સહાયના આરોપોને નકાર્યા હતા. જુલાઈના

અંતમાં ઈરાનની હવાઈ સુરક્ષા ક્ષમતા વધારવાના પ્રયાસની પણ માહિતી સામે આવી. 29 જુલાઈના રોઇટર્સના અહેવાલ મુજબ ઈરાન ચીન પાસેથી QW-12 અને FN-16 જેવા ખભા પરથી છોડાતા હવાઈ સંરક્ષણ મિસાઇલ સિસ્ટમ મેળવવાની તૈયારીમાં હતું. આ સિસ્ટમો મુખ્યત્વે નીચી ઊંચાઈએ ઉડતા વિમાનો, હેલિકોપ્ટર અને ડ્રોન સામે ઉપયોગી બને છે. બેકે આ હથિયારો IRGC દ્વારા જુલાઈમાં નવા સ્વદેશી હથિયાર તરીકે જાહેર કરવામાં આવ્યા નહોતા; તે ઈરાનની યુદ્ધકાળીન હવાઈ સંરક્ષણ ક્ષમતા મજબૂત કરવાની પ્રક્રિયાનો ભાગ હતા. ઓગસ્ટમાં પાસ ધ્યાન નવા અથવા સુગારેલા ડ્રોન અને મિસાઇલની જાહેર સ્પૃઆત તરફ ગયું. યુદ્ધ પછી IRGCએ લાંબા સમય બાદ દેશની સ્થાનિક રીતે બનાવેલી મિસાઇલ અને ડ્રોન પ્રણાલીઓને

જાહેરમાં દર્શાવી. આ સ્પૃઆતનો મુખ્ય સંદેશ એ હતો કે અમેરિકન અને ઇરારાયેલી હુમલાઓ છતાં ઈરાનનું મિસાઇલ અને ડ્રોન ઉત્પાદન સંપૂર્ણપણે ખતમ થયું નથી. ઈરાને દાવો કર્યો કે તાજેતરના યુદ્ધ દરમિયાન તેણે વધુ આધુનિક ડ્રોન અને મિસાઇલ વિકસાવ્યા અને તેનો ઉપયોગ કર્યો હતો. 28 ફેબ્રુઆરી 2026ના રોજ ઇરાન અને અમેરિકા વચ્ચે સીધું યુદ્ધ શરુ થયું હતું. એક તરફ ઇરાન એકલા હાથે લડી રહ્યું છે જ્યારે અમેરિકાને યુદ્ધ શરુ થયું ત્યારે ઇરારાયેલનો પણ સાથે હતો. આ યુદ્ધને છ મહિના થવા છતાં ઇરાન હજી પણ ટસથી મસ થતું નથી એટલું જ નહીં તાજેતરમાં જે અહેવાલ મળ્યા છે તે અનુસાર ઇરાનના રેવોલ્યુશનરી ગાર્ડ જે હથિયારો સ્પૃ કર્યા છે તે સંપૂર્ણ સ્વદેશી હોવાનો પણ દાવો કર્યો છે. જે દશવિ ૧4 ઓગસ્ટે IRGC

તરફથી હવાઈ સંરક્ષણ અંગે પણ નવી માહિતી સામે આવી. ઈરાની મીડિયા અનુસાર IRGCએ અમેરિકન અને ઇરારાયેલી ડ્રોન તથા એક ફાઇટર જેટના અવશેષો જાહેર કર્યા અને હવાઈ સંરક્ષણ પ્રણાલીઓની સતત ડિલિવરી અંગે માહિતી આપી. આ પ્રકારની સ્પૃઆતનો હેતુ માત્ર સૈન્ય ક્ષમતા બતાવવાનો નથી, પરંતુ ઈરાનની જનતાને અને તેના વિરોધીઓને એ સંદેશ આપવાનો પણ છે કે દેશની હવાઈ સંરક્ષણ વ્યવસ્થા હજુ કાર્યરત છે. જુલાઈ-ઓગસ્ટની આ ઘટનાઓ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે ઈરાનની સૈન્ય વ્યૂહરચનામાં ડ્રોન, બેલિસ્ટિક મિસાઇલ, ક્રૂઝ મિસાઇલ અને મોબાઇલ હવાઈ સંરક્ષણનું મહત્વ વધી રહ્યું છે. પાસ કરીને ડ્રોન ઓછા ખર્ચે લાંબા અંતર સુધી હુમલો કરી શકે છે અને એકસાથે મોટી સંખ્યામાં તેનો ઉપયોગ કરી શકાય છે.

પ્રકૃતિ અને તેનાં પશુ-પંખીઓની રૂપ-લીલાનું રસમય દર્શન

પ્રકૃતિ પ્રત્યેનો પ્રેમ, પશુ-પંખી પ્રત્યેનો પ્રેમ પ્રાચીનામથી શીખવાનો આ સમય છે. એવા પ્રેમને ઉજવવાના ‘ડે’ સરકારીકરણ-પ્રસ્ત છે. એવા ‘ડે’ ઉજવવાથી આપણી ભીતર પ્રકૃતિરસનાં પશુ-પંખી પ્રત્યેના સહજબનભાવનાં જે ઝરા સુકારી ગયા છે તે ફરી બળખળ કરી ઉઠે તેમ નથી. એ માટે તો સહજ ‘નિસર્ગનાદ’ જરૂરી છે.

પ્રકૃતિને ચાહનારા, પેંખનારા અશોક મશરૂનાં પુસ્તકનું નામ છે ‘નિસર્ગનાદ’ અને ખરા અર્થમાં તે નિસર્ગનો નાદ જગાડે એવું હતું. તેણે મંદી, જળાશયોનાં પ્રવાસી છે, ગીર અને રણરંધ્બોર જેવાં અભયારણ્યોમાં ધૂમ્મા છે, ડાંગનાં જંગલોની બાઈકયાત્રા કરી છે. અનેક પંખીઓ, પશુઓની લેખનલીલા તેમણે એવા તો પ્રકૃતિજીવ તરીકે માણી છે કે જો તેઓનો આ ભાવ હજી તીવ્રતાથી અંગભૂત બને તો એ જીવો તેમનામાં બોલવા-ચાલવા-મહાલવા લાગશે. ગુજરાતને આવા પ્રકૃતિપ્રેમી જીવો મળ્યા છે અને તેમના પુસ્તકો ય ઉપલબ્ધ છે. હવે તેમાં ‘નિસર્ગનાદ’ને ઉમેરી શકો. હા, અશોક મશરૂની લેખનશૈલી તેનાં તેમની ભાષા અને આલેખનને કારણે પ્રકૃતિનિબંધની સ્વતંત્ર ઓળખ સુધી વિસ્તારે છે.

દશરથિયાનો અવાજ ..’સ્વિસ...’, પાન-સુગરીનું સમહુલાન: ‘ટિસુ-ટિસ-ટિસ-ટિક્ક, જાંબુડિયો નડી બંગલો - ‘કાતર... ક્વાંકં.. કુક.. કુક’, લલેડા-ટૈ.. ટૈ.. ટૈ’, ડાન્ડક-પી.. પ્પી.. પ્પી લીલા કંસારા - ‘કૂતરફ.. કૂતરફ’... આ બધા પંખીઓના અવાજ તેમના કને એવા પકડ્યા છે કે તેનો સ્વરસૂચિ બનાવવાની શક્યા. પુસ્તકમાં ૩૦ લેખ છે તેમાં શકરખોરો, ગીધ, કંસારા, દિવાળીઘોરો, બ્રાહ્મણી પીળિયો, લાલ મુનિયા, પાનબગલી, ચંડૂલ વિશે તો નામ પાડીને લખાયું છે પણ એ સિવાય પણ અનેક પંખી, કીટકો આંખે ચડ્યા છે તે તેની જીવનલીલા મનમાં વસી છે. એ બધું તેમના ચિત્તમાં વસેલું છે એટલે જ તો બર્ડ કન્ઝર્વેશન સોસાયટી એક ગુજરાતમાં સંકિચ થયા પછી ‘વિહંગ’ નામનાં પક્ષી સામાયિકનાં તંત્રીમંડળમાં જોડાયેલા, કેમરા લઈ અનેક સ્થળોએ ધૂમ્મા છે. લેખો જ બધે છે તમે, ‘ભારતમાં કુલ ૧,૩૦૦ ઉપરનાં પક્ષીઓની જાતિઓ પૈકી

મારું દર્શન ૮૦૦ ઉપર પહોંચ્યું!’ તો પક્ષીનિરીક્ષણ-અભ્યાસ, પ્રકૃતિવિહારમાં ૪૦ વર્ષ વિતાવ્યા પછી આ પુસ્તકનું આલેખન થયું છે. ‘નિસર્ગનાદ’ વિષય વૈવિધ્યને કારણે પણ વાંચકોમાં પ્રકૃતિવિષયક જાગૃતિ જગાડવાનું કામ કરે છે. ‘ગાધ: અસ્તિત્વનો જંગ’ લેખમાં

ગીધની ઘટતી જતી સંખ્યાનાં કારણમાં જતાં ડાઈક્લોફેન્ક જેવી ધાતક દવાની વાત કરે છે અને

અદારની આરાધના

સંપાદન: બકુલ દેવર

વિદ્યાય પામેલા. તેમની વાત કરતાં લવકુમાર ખાચર જેવા પ્રકૃતિવિદ્-પક્ષીવિદ્ અને પંખીઓ વિશેનાં સામાયિક, પુસ્તક, કોલમની પણ લગચી વાત કરી લાલસિંહ રાઓલના ધડતર અને કાર્યની રમપ્રદ વાત કરી છે, જેમણે ઘરે લાઈબ્રેરીમાં ૫૦૦૦ જેટલાં પુસ્તકો વસાવેલાં.

આખું પુસ્તક અનેક રીતે સરસ બને છે. અત્યારે ચોમાસું ચાલે છે તો ‘કીટકજગત’ પણ વાંચજો.

દિલીપકુમારને અનેક શાયરોની ગઝલ મોટે હતી

અભિનેતા દિલીપકુમારનો સાહિત્યપ્રેમ બહુ જાણીતો હતો. ઉર્દુ-કારસી અને અંગ્રેજ સાહિત્યની ઉત્તમ કૃતિઓ વાંચવી તેમને ગમતી. આ કારણે જ ‘વુધરીંગ હાઈટ્સ’ નવલકથા પરથી ‘દિલ દિયા દર્દ લિયા’ બનેલી. મૂળ એમિલી બ્રોન્ટની ૧૮૪૭ની નવલકથા પરથી તે બનાવાયેલી તો ‘દેવદાસ’ ફિલ્મ શરદાભાુની નવલકથા આધારિત હતી. ‘મુગલ-એ-આઝમ’ ઉર્દૂના સાહિત્યકારોની કલમનો કમાલ હતી અને દિલીપકુમારે એ ફિલ્મમાં જે ઉર્દુ બોલેલા તે એક મિસાલ છે. (પૃથ્વીરાજ કપૂર, મધુબાલા, કુમાર, અજિત સહિત બધા) દિલીપકુમારે આઝા હદ્દ કરમીરના નાટક ‘ચકુલ્લી કી લડકી’ પરથી બનેલી ‘ચકુલ્લી’માં કામ કરેલું. દિલીપકુમાર જ શું રાજકપૂર, દેવઆનંદ, પ્રાણ, રાજકુમાર, મીનાકુમારીને પણ સાહિત્યમાં ઊંડો રસ હતો અને તેમની તેમના અંગત પુસ્તકાલય પણ સમૃદ્ધ હતા.

દિલીપકુમારના તો અનેક શાયરમિત્રો હતા.

તેઓ ફૈઝ અહમદ ફૈઝ, અહમદ ફરાઝ અને શકીલ બદાયુની જેવા દિગ્ગજ શાયરોની ગઝલો અને નઝમ બેહદ ખૂબસૂરીથી પઢતા અને સાંભળતા. તેમને દેશ-વિદેશના મુશાયરામાં મુખ્ય મહેમાન તરીકે પણ નિમંત્રણ મળતા. દિલ્હીના ‘જશ્ન-એ-બહાર’ તથા કરાંચીના મુશાયરામાં તેઓ શામિલ થયેલા ત્યારે ઘણી ઘટના બની ગયેલી. અદબી મહેફિલોમાં શિરસ્ત કરવી તેમને પસંદ હતી. દિલીપકુમારે કરાંચીમાં ગાલિબનો જે શેર પઢેલો તે આજે પણ ત્યાંના ઘણાને યાદ છે:

સુફ્તન-એ-દિલ કે લિયે કુછ તો અહતેમામ કરં

જરા નજર તો મિલે ફિર ઉન્હેં સલામ કરં

મુઝે તો હોશ નહીં આમ મશવરા દીજે

કહાં સે છેઝું ફસાના, કહાં લેમામ કરં

ગુલઝરે કહું કે દિલીપકુમારને ઉર્દુ બહાન ખૂબ જ પ્યારી હતી અને તેઓ નઝીર અકબરાબાદીની નઝમ ખૂબ પઢતા. દિલીપકુમારના તલકફુઝ પણ બહુ સારા હતા. તેઓ મૂળ પેશાવરના હતા એટલે કારસી તો સરસ આવડતું જ હતું અને પોતાની ફિલ્મોની સ્ક્રિપ્ટો તેઓ ઉર્દૂમાં લખી લેતા. તેમને પંજાબી પણ ખૂબ સારી આવડતી.

દિલીપકુમારનું એવું કે કોઈ મહાન શાયર મુંબઈ આવે તો પોતાના ઘરે પણ પાસ બોલાવે. પાકિસ્તાનથી ફૈઝ અહમદ ફૈઝ આવેલા ત્યારે દિલીપકુમારે ઘરે નિમંત્રેલા ને મહેફિલ યોજેલી. શકીલ બદાયુની મોટા શાયર હતા અને દિલીપકુમારની ફિલ્મોમાં તેમણે જ વધારે ગીતો લખ્યા છે. બદાયુની જ્યારે ગીત લખતા તો દિલીપકુમાર સાથે ચર્ચા થતી અને તે ચર્ચામાં નીશાદ પણ શામિલ રહેતા.

થોડા રેડિયો , ઘણા રંગભૂમિનાં સ્મરણોથી છલકતું એક પુસ્તક

રેશુ યાજ્ઞિક નામ સાથે ભરત યાજ્ઞિકનું નામ અવિનાભાવે જોડાયેલું છે અને તે રબંને સાથે રાજકોટ રેડિયો અને રાજકોટ વડે સંભવ બનેલાં નાટકો અને તેના અવિનય, નિર્માણ જોડાયેલા છે. ભરત યાજ્ઞિક તો રવિવારીય લોકપ્રિય રેડિયો-શ્રેણી ‘ કન્ની કન્ની ’નાં પરિકલ્પક, લેખક અને સૂત્રધાર પણ બને જે સુધી રેડિયોનાં અવાજ બન્યા અને 1969માં ‘ મનુની માસી ’થી માંડી 2005નાં ‘ તારા-મારા કીટ્ટા ભિલ્લા ’ નાટકોનાં અભિનેત્રી ચિત્રકાર - છબિકાર સન્નતભાઈ ઠાકરનાં પુત્રી એવા રેશુબહેનની જીવનયાત્રા ક્રમા પ્રવૃત્તિથી સમ્બર રહી,ભરત યાજ્ઞિકે તો ‘ દર્શક હોવો ભવ ’ નામે 70 વર્ષિય રંગમંચ ચાત્રનાં આત્મપત્રાંત લખ્યું છે ને તેમાં સહજ જે રેશુ યાજ્ઞિક હાજર અનુભવાય છે પણ ‘ એક રજકણ સૂરજ થવાને શમણે ’નામનું પુસ્તક રેશુબહેનનાં આત્માકથન અને જીવનકથનનીબંને ધારામાં વહે છે. રેશુ યાજ્ઞિકનાં પ્રદાનને જાણવા-સમજ્યા માટે થોડા રાજકોટ રેડિયાનાં શ્રોતા તેમનું સ્મરણ અને ભરત યાજ્ઞિકે ભજવેલા નાટકનાં પ્રેક્ષક હોવું જરૂરી છે. રેશુબહેને સ્મરણો લખવા આરંભેલા પણ અંદરથી એવા મનનાં નહીં એટલે ભરત યાજ્ઞિકની કલમથી તે આગળ ઉમેરાયા. તેઓ હેમુ ગઢવી, બાપાલાલ રાવળ, હરસુખ ???, જનક ત્રિવેદી, અરવિંદ-બીળકિયા જેવા અનેક વચ્ચે કેળવાયા. અહીં તેમણેએ સમયને ખૂબ બીના હૈયે આલેખ્યો છે. ‘ શેતલને કાંઠે ’ના મંચ રિહર્સલમાં ભરત યાજ્ઞિક તેમને પ્રથમ મળ્યા અને તેની તો તારીખ પણ નોંધી છે. 12-મે-1967, રેડિયો રૂપકોની વાત કરતા તેઓ હસમુખ રાવળને યાદ કરે છે તે કહે છે કે સૌથી વધુ સેંકડો નાટક - રૂપકોનો કીર્તિમાન તેમના જ નામે હશે. જોકે ભરતભાઈના ભાગે રેશુબહેનની પાછલા વર્ષોનાં આરોગ્યની પીડા લખવાની આવી પણ પાછા રેશુબહેનનાં હાથમાં કલમ આવે. પાછલા વર્ષોની વાલમાં તો આખું કુટુંબ, પુત્ર રાજુભાઈ, પુત્રવધુ પ્રેમલ અને પૌત્રી વરદાની ય વાતો ઉમેરાય છે. આ એક એવું પુસ્તક છે જે રેશુ યાજ્ઞિકને જાણનારા વધુ માણી શકશે અને બીજા વાચકો એક રેડિયો ઉદબોધના, કાર્યક્રમ નિયોજક અને અભિનેત્રી - નિર્માત્રીનો અનુભવ આલેખનરૂપે જાણશે.

પુસ્તક : એક રજકણ સૂરજ થવાને શમણે પ્રકાશક : પ્રવીણ પ્રકાશન પ્રા. લિ, લાલ ચેબર્સ, ચ્યુ કોર્પો સામે; ઢેબર રોડ, રાજકોટ - કિંમત - રૂ.175

ચર્ચાપત્ર charchapatra@gujaratmitra.in

લક્ષ્ય મોટું, પરંતુ પ્રગતિનો હિસાબ ક્યાં?

ભારતને વિશ્વની અગ્રણી આર્થિક શક્તિ બનાવવાના હેતુથી 5 ટ્રિલિયન ડોલર અર્થવ્યવસ્થાનું લક્ષ્ય લાંબા સમયથી ચર્ચામાં રહ્યું છે. પરંતુ હવે સવાલ માત્ર એટલો નથી કે ભારત 5 ટ્રિલિયન ડોલરની અર્થવ્યવસ્થા ક્યારે બનશે; સવાલ એ પણ છે કે આર્થિક વિકાસનો વાસ્તવિક લાભ સામાન્ય નાગરિક સુધી કેટલો પહોંચ્યો છે? મોટા લક્ષ્યો